

ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ПРОГРАМАТА

1. Основания за създаването на Програмата

Анализът на състоянието на услугите по кариерното ориентиране в училищното образование показва, че има създадени позитивни предпоставки и реални постижения, които позволяват да се изгради цялостна система за кариерно ориентиране на равнище училище. Тези предпоставки се отнасят до:

- Ресурсно и методическо осигуряване – създадени са информационни и методически ресурси в подкрепа на кариерното ориентиране на учениците (интерактивни упражнения, филми, Наръчник за кариерни консултанти и др.), достъпни чрез Националния портал за кариерно ориентиране на учениците – <http://orientirane.mon.bg>.
- Благоприятен социален контекст – осъзната е обществената значимост на кариерното ориентиране на учениците от страна на всички ангажирани участници – учители, родители, работодатели, медии и широката общественост.
- Доказана полезност на кариерните услуги – ясно заявена потребност от кариерни услуги, която се потвърждава от анкетно проучване сред ученици в цялата страна, участвали в проект „Система за кариерно ориентиране в училищното образование.“¹ Според резултатите от това проучване 91% от анкетираните ученици намират, че кариерните консултанти са им били полезни – с информация за училища, профили, професии, ред и условия за прием; с възможности за себеопознаване; развиване на умения за вземане на решение за избор на образование, търсене на работа; осъзнаване на важността на самостоятелния и осъзнат избор на образование и развитие. Данните показват категорично, че има смисъл да продължат усилията по предоставяне на услуги, свързани с кариерното ориентиране – 86% от анкетираните ученици заявяват потребност от услугите на кариерните консултанти.

¹ КАЧЕСТВО НА УСЛУГИТЕ ПО КАРИЕРНО ОРИЕНТИРАНЕ - резултати от анкетно проучване сред ученици и директори, представени на заключителна национална конференция по проект „Система за кариерно ориентиране в училищното образование“ (26-27.11.2015) - http://orientirane.mon.bg/uploads/5000/prezentatia_rezultati_anketa.pptx
В анкетното проучване са обхванати 8138 ученици (15% от общо 533 000 ученици, участвали в проекта), както и 868 директори, учители, педагогически съветници във всички видове и степени училища в цялата страна.

2. Цел, подходи и принципи на Програмата за кариерно ориентиране

Настоящата Програма за кариерно ориентиране на учениците има за цел да осигури научно-обоснована последователност, възрастова и образователна спецификация на подходите, съдържанието, методите, формите и инструментите за работа по кариерно ориентиране с учениците.

Реализирането на Програмата включва следните **подходи**:

1. Анализ и проучване на потребностите в областта на кариерното ориентиране на ученици и млади хора.

2. Личностноориентиран подход: Програмата е съобразена с възрастови и специфични особености на учениците и целят подпомагане на информирания самостоятелен избор и инициатива при вземане на образователни и кариерни решения.

3. Проактивен подход: Програмата обединява усилията на широк кръг заинтересовани лица, институции и организации и ее залага на тяхното устойчиво участие и подкрепа.

4. Взаимодействие личност – среда: Програмата има за цел да подкрепи младите хора да вземат отговорни решения, съгласувани с различни значими социални фактори (семейството, заобикалящата среда и други).

5. Органичност и синергия: Програмата свързва и взаимно допълва създадените на национално ниво добри практики и опит, принципи, организационни структури, методики и съдържание в сферата на кариерното ориентиране в училище и ги подрежда в ясна, съгласувана и логична структура.

Програмата за кариерно ориентиране е изградена в съответствие със следните **принципи**:

- **Систематичност** – последователно и цялостно се обхващат равнищата на кариерно израстване на младите хора.
- **Вариативност** – съобразяване потребностите на учениците с вида подготовка и с автономната училищна институция – залагат се варианти за подбор и/или доразвиване на Програмата.
- **Вътрешна съгласуваност и свързаност** /съдържателна, методическа, организационна, времева, субектна/ – чрез систематизиращите таблици и инструменти.
- **Надграждане и натрупване** – чрез устойчивото приложение на дейностите по кариерно ориентиране като процес, съпътстващ учениците през всички етапи на

средното образование; по отношение на училищната институция същото натрупване се реализира чрез годишен календар на инициативи по кариерно ориентиране.

- **Доброволност и изборност** – водещ принцип в този тип услуги е принципът на доброволно участие и на възможност за избор на дейностите, в които се участва.
- **Адаптивност** – Програмата съдържа указания и инструменти за конкретно адаптиране на отделни практики и съдържания към специфични потребности и ситуации.
- **Мрежовидност** – обхваща взаимодействието и сътрудничеството между различни специалисти.
- **Цялостност** – изисква взаимното допълване на различните методи и форми на подкрепа – самостоятелна работа, групови задачи и обсъждания, индивидуално консултиране; разнообразие от извънкласни и извънучилищни дейности, които подпомагат прехода от училище към трудова реализация.
- **Компетентностна ориентация** – съдържанието на програмата е насочено към изграждане на съвкупност от компетентности, опит, нагласи, кариерни умения, които отговарят на изискванията на съвременното общество.
- **Продуктовост** – чрез този принцип се позволява младият човек да вижда в осезаема и **остойностена форма резултатите от своите усилия** и напредък. Основният инструмент за работа е **Индивидуалното кариерно портфолио**, чрез който учениците създават и съхраняват артефакти от своето развитие и събират необходимите материали и документи, които ще ги представят и легитимират на пазара на труда.

Основните форми и начини за реализация на Програмата включват:

- часа на класа;
- извънкласни и училищни дейности (клуб Кариера; училищни форуми; създаване на учебно-тренировъчни фирми; ателиета и др.);
- консултации и дейности по интереси в условия на целодневна организация на обучение;
- работа по проекти и др.

Системата от форми за кариерно ориентиране, както и образователната среда, в която те се реализират, е отворена и се **допълва и развива от училището и неговата общност**, така че да отразява спецификата на профила, натрупания опит, традициите и възможностите в конкретния образователен и социален контекст.

3. Инструменти за реализиране на Програмата

Основните инструменти и ресурси за реализиране на на Програмата са разработени по проект BG051PO001-4.3.02-0001 „Система за кариерно ориентиране в училищното образование“, финансиран по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, и включват:

- Национален портал за кариерно ориентиране на учениците (<http://orientirane.mon.bg>) с информационно-търсеща система;
- Програма за обучение по кариерно ориентиране, МОН, 2012 г.;
- Тематични филми за кариерно ориентиране на учениците;
- Интерактивни упражнения за кариерно ориентиране на учениците от V до XII клас;
- Наръчник на кариерния консултант, МОН, 2014 г.²;

Освен посочените инструменти за предварителна подготовка по отделни теми от Програмата могат да бъдат ползвани:

- Тематични насоки за организиране и провеждане на форуми по кариерно ориентиране³;
- Насоки за провеждане на дискусии по темите от поредицата от 30 филма за кариерно ориентиране на учениците⁴.

² Наръчник на кариерния консултант - http://orientirane.mon.bg/uploads/5000/NARUCHNIK_KK.pdf

³ Тематични насоки за организиране на училищни форуми - http://orientirane.mon.bg/uploads/5000/Portal_Uchilishtni_forumi_Nasoki_EOUP.pdf

⁴ Насоки за провеждане на дискусии - http://orientirane.mon.bg/uploads/5000/diskusii_filmi_lenta_last.pdf

I. СЪДЪРЖАНИЕ НА ПРОГРАМАТА

1. Основни характеристики

Програмата за кариерно ориентиране на учениците на ниво училище се базира на адаптиран вариант на разработения от С. Лоу и Т. Уотс (S. Low and T. Watts) модел на кариерно образование в средното училище. Съгласно тази рамка, съдържанието е структурирано в четири глобални области, които С. Лоу и Т. Уотс представят с абревиатурата DOTS, а именно: Decision (решение), Opportunity (възможност), Transition (преход) и Self-awareness (самоосъзнаване).

Програмата обобщава основните компетентности, които дейностите по кариерно ориентиране в училище целят да изграждат. Те подпомагат активното участие на учениците в овладяването на знания и формирането на умения за вземане на информирани решения относно образование, професионална подготовка и възможности за професионална реализация и кариерно развитие след завършване на училище.

Програмата е структурирана съобразно видовете и етапите училищно образование, съгласно Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО), а именно: общо образование, което обхваща начален (I – IV клас) и прогимназиален етап (V – VII клас), профилирано образование, осъществяващо се в два гимназиални етапа и професионално образование, отново в два етапа – първи гимназиален (VIII – X клас) и втори гимназиален (XI – XII клас). За всеки етап и степен са посочени теми и методи за работа с учениците, инструменти за работа по отделните теми, изпълнител/изпълнители на темата, място на провеждане и организационни форми за реализиране на конкретните теми.

Темите отчитат спецификата на различните етапи на образование, а също и различния характер на училищната подготовка.

Спецификата на темите, подходите и организационните форми са съобразени с възрастовите особености на учениците.

С нарастване на възрастта на учениците постепенно намалява относителният дял на темите, свързани с осъзнаване на възможностите за сметка на нарастване на относителния дял на темите, свързани с формиране на умения за вземане на решения и подготовка за преход към пазара на труда.

Таблица 1 – Разпределение на темите за кариерно ориентиране на учениците по етапи и класове

Разпределение на темите по етапи и класове:		
Етап	Клас	Общо теми
Начален	I	4 + 2
	II	4 + 2
	III	4 + 2
	IV	4 + 2
Прогимназиален	V	4 + 2
	VI	4 + 2
	VII	4 + 4
Първи гимназиален	VIII	4 + 4
	IX	4 + 4
	X	4 + 4
Втори гимназиален	XI	4 + 4
	XII	4

За всеки клас са предложени **4 препоръчителни теми**, както и **допълнителни теми**, които могат да бъдат съобразени с конкретно заявени интереси и предпочитания от учениците. По преценка на училището те могат да бъдат реализирани като **дейности за връзка с пазара на труда** (посещения на работни места, срещи с професионалисти/родители, състезания по професии и др.) и **заклучителни събития**.

Разпределението на темите се отнася за една учебна година, като включва разнообразие от организационни форми за тяхното провеждане (обучение, групови дискусии, викторини, състезания, кръгли маси и др.), както и място на провеждане (час на класа, извънучебно време, извън училище, клуб Кариера и др.). Всяка от темите може да изисква различен брой учебни или астрономически часа за нейното реализиране, което се определя от задачите, които трябва да бъдат постигнати, организационната форма за нейното провеждане и възрастта на учениците.

В приложение към съдържателната част на Програмата са включени примерни идеи и подходи за запознаване на учениците с различни теми и дейности по кариерно ориентиране, илюстриращи специфични организационни форми за тяхното провеждане, специфични методи и средства за тяхното реализиране, обусловени от възрастовите особености на учениците, етапите на тяхното кариерно развитие и вида образование според подготовката.

В реализирането на Програмата участват педагогически съветници, психолози, класни ръководители, учители и училищни ръководства, кариерни консултанти от Центровете за кариерно ориентиране, родители, представители на бизнеса и при необходимост – външни специалисти, особено в случаите, които се отнасят до ученици със специални образователни потребности и ученици, застрашени от отпадане.

За целите на ефективното изпълнение на Програмата е необходимо да бъде сформиран екип, който включва директор, педагогически съветник/психолог, кариерни консултанти, класни ръководители/учители/ресурсни учители и технически сътрудник. Отговорностите на всеки член на екипа за реализиране на Програмата на ниво училище са подоробно описани.